

מראה מקומות, שיעור מאת הג"ר מרדכי קורנפלד שליט"א קדושין י: - בענין חופת קדושין, וחופה שקדם לקדושין

נקודות שנידונו בשיעור זה:

- ברש"י מבואר שקנין חופה לרב הונא היינו "מסרה לו אביה לחופה" לשם קדושין. ודבריו תמוהים, אמאי לא פ"י כפשוטו דמיירי בבוגרת שמוסרת עצמה לחופה?
- ברש"י ריש דף ב. מבואר שהמקדש בביאה צריך לומר הרי את מקודשת לי "בביאה זו", מה שלא מצאנו כן בכסף ובשטר - וכן מדויק בלשון הטור. למה צריכים להזכיר במה הוא בא לקדשה דוקא בביאה ולא בקדושי כסף ושטר?
- המקדש ע"י חופה, לרב הונא, במה הוא גומר וכונס את אשתו?
- בגמ' י. מיבעיא לן אם תחילת ביאה קונה או סוף ביאה קונה, ופרש"י "באירוסיין". מהו כוונת רש"י בזה, ומה בא לאפוקי?
- בק"ו דבן בג בג (דף י:): פירש רש"י דביאה ע"י חופה היינו ביאה (של קדושין) שלאחר חופה, וכסף ע"י החופה היינו שהכניסה אחר"כ לחופה. ודבריו בהסבר ביאה ע"י חופה נפלאים, האיך יכניסנה לחופה לפני שקדשה? ואמאי לא פירש "ביאה ע"י חופה" בחופה שלאחר ביאה, כמו שפירש לגבי כסף ע"י חופה?

1. גמרא קדושין ג., וז"ל, "מניינא דרישא למעוטי מאי מניינא דסיפא למעוטי מאי, מניינא דרישא למעוטי חופה, ולרב הונא דאמר חופה קונה מק"ו למעוטי מאי, למעוטי חליפין.

ורש"י שם ד"ה למעוטי חופה, וז"ל, "שאם מסרה (לה) [לו] אביה לחופה לשם קדושין אינה מקודשת בכך."

2. פני יהושע שם, וז"ל, "(פירש) רש"י בד"ה למעוטי חופה שאם מסרה לו אביה לחופה. נראה דהא דמפרש בכה"ג, ולא בגדולה שכנסה הבעל לחופה לשם קדושין, היינו משום דקרא דילפינן מיניה חופה כתיב בנערה, את בתי נתתי, כדאיתא בכתובות [מ"ו ע"ב] מקראי טובא."

3. ר"ן על הרי"ף ריש כתובות (סוף דף א. בדפי הרי"ף), וז"ל,

ואחרים אומרים דחופה לאו היינו יחוד, וראיה לדבר מדאמרינן לקמן [דף יב.] דאלמנה מן הנשואין אין לה אלא מנה אע"פ שעדים מעידין עליה שלא נסתרה ולא נבעלה אלמא חופה לאו היינו יחוד, אלא חופה היינו כל שהביאה הבעל מבית אביה לביתו לשם נשואין וילפינן לה מדכתיב ואם בית אישה נדרה דמשמע דכל זמן שהיא בבית אישה הרי היא ברשותו. וכי תימא פירסה נדה למה אינו מעלה לה מזונות הרי בידו להכניסה לחופה. היינו טעמא שכיון שאין חופה זו מסורה לביאה לא חייבוהו חכמים לכנסה."

"או שפירסה נדה. איכא דיליף לה מהכא דחופה היינו יחוד, ולפיכך כשפירסה נדה ולא בעל אסורה להתיחד כדאמרינן לקמן [דף ד.] דהוא ישן בין האנשים ואשתו ישנה בין הנשים ולא בת חופה היא [ומשום הכי] אינו מעלה לה מזונות, דאם איתא דחופה לאו היינו יחוד למה אינו מעלה לה מזונות והא חזיא לנשואין. ולפי זה אין מכניסין את הכלה לחופה עד שתטהר והרב בעל העיטור הוסיף ואמר שאין מכניסין אותה לחופה עד שיכתוב כתובה שקודם לכן אסורה לבעלה, וכן דעת הרב רבינו משה בר מיימון זכרונו לברכה בפרק עשירי מהלכות אישות כו'....

4. ספר המקנה קדושין ג., וז"ל,

"פירש רש"י בד"ה למעוטי חופה וכו' שאם מסרה לו אביה לחופה לשם קדושין וכו'. צריך להבין, דלמה לא פירש באשה עצמה שנכנסה עמו לחופה לשם קדושין, ובס' פנ"י נדחק בזה.

ולענ"ד נראה דאפשר לומר דסבירא ליה לרש"י ז"ל כשיטת הפוסקים דחופה היינו יחוד גמור הראוי לביאה דווקא, וכן משמע מדבריו בכתובות דף ד' כמ"ש בחידושינו שם, אם כן כשמתייחד עמה לפני עדים יחוד גמור אמרינן הן הן עדי יחוד הן הן עדי ביאה כדאיתא באבן העזר ריש סימן ל"ג ועמ"ש שם, ועכ"פ איכא למיחש שמא בא עליה כמ"ש תוס' בכתובות דף ט' ע"ב בד"ה מאי לאו וכו' דבארוסה כיון שמתייחד עמה ודאי בא עליה וכו', אם כן י"ל דהוא הדין כשמתייחד עמה לשם קדושין צריכה הימנו

גט, כדאמרינן בגיטין דף פ' גבי מגרש אשתו ולנה עמו בפונדק דסבירא ליה לבי"ה דצריכה גט משום דהן הן עדי יחוד הן הן עדי ביאה ואין אדם עושה בעילתו בעילת זנות ובא עליה לשם קדושין, אם כן הכא נמי אף שאמר לפני עדים שרוצה לקדשה בחופה מ"מ איכא למיחש נמי שבא עליה.

אם כן נהי דחופה לא קניה מ"מ צריכה הימנו גט מטעם ספק קידושי ביאה, לכך פירש רש"י שהאב מוסרה לחופה, דבכהאי גוונא ליכא למיחש שמא קידשה בביאה משום דאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות, כיון דהיא אינה יכולה לקדש בעצמה והאב לא מסרה לו לקדושי ביאה אלא לקידושי חופה אם כן אף אם היתה נתרצה לו אינה אלא בעילת זנות ואין צריכה ממנו גט, וק"ל."

5. רש"י ריש קדושין ד"ה בכסף ובשטר, וז"ל, "מפרש בברייתא בגמ' (לקמן דף ה:): נותן לה כסף או שוה כסף ואומר לה הרי את מקודשת לי, שטר כותב לה על הנייר אע"פ שאינו שוה פרוטה הרי את מקודשת לי, ביאה בא עליה ואמר התקדשי לי בביאה זו."

6. קונטרסי שעורים קדושין שיעור א' אות י'

אולם בטור משמע דרק בקדושי ביאה צריך לומר בזה לא בשטר ולא בכסף, וז"ל הטור אה"ע סי' כ"ז: בכסף כיצד נותן לה בפני שנים פרוטה וכו' ואומר לה הרי את מקודשת לי ע"כ. וכן בס' ל"ב כ"י וז"ל: בשטר כיצד כותב לה על הנייר או על התרס אף על פי שאין בו שוה פרוטה הרי את מקודשת לי ע"כ. ואילו בס' ל"ג גבי קדושי ביאה כתב וז"ל: בביאה כיצד אמר הרי את מקודשת לי בביאה זו או בא' מהלשונות ונתייחד בו עמה בפני עדים ובעלה ע"כ, מבואר דלא מצריך לומר בזו רק גבי קדושי ביאה וגם רש"י במתני' ד"ה בכסף ובשטר לא הזכיר בזו רק גבי קדושי ביאה. משמע דסובר כטור. ובביאור שיטת רש"י והטור יש לומר דסברי דרק גבי ביאה כיון דאפשר שתהא ביאת זנות צריך לומר בזו כדי לשוויה ביאת קדושין, אבל שטר וכסף הוי מעשה מצד עצמו. גם יש לומר בטעמם דשאני ביאה מכסף ושטר, דבכסף ושטר שתאמירה היא בשעת נתינת רואין העדים במה היא מקדשה, אבל בביאה שתאמירה היא בשעת היתוד ואין העדים רואין שום מעשה קדושין רק סומכין על הא דאמרינן הן הן עדי יחוד הן הן עדי ביאה לכל הפחות צריך שישמעו שמקדשה בביאה זו.

7. גמרא קדושין ט. וז"ל, "ת"ר: בשטר כיצד? כתב לו על הנייר או על החרס אע"פ שאין בו שוה פרוטה בתוך מקודשת לי, בתוך מאורסת לי, בתוך לי לאינתו - הרי זו מקודשת. מתקיף לה ר' זירא בר ממל: הא לא דמי האי שטרא לשטר זביני, התם מוכר כותב לו שדי מכורה לך, הכא בעל כותב בתוך מקודשת לי. אמר רבא: התם מעניינא דקרא, והכא מעניינא דקרא, התם כתיב: ומכר מאחוזתו, במוכר תלה רחמנא, הכא כתיב: כי יקח, בבעל תלה רחמנא."

8. תוס' קדושין ה: ד"ה חופה, וז"ל, "וא"ת לדידן דאמר דחופה אינה קונה נימא דכסף גומר אחר כסף מק"ו דחופה, מה חופה שאינה קונה גומרת כסף שקונה אינו דין שיגמור, וי"ל דלא מצי לאוכוחי שיגמור אלא אחר כסף כחופה ומאי אולמיה האי כסף מהאי כסף."

ותוס' הרא"ש שם, וז"ל, "חופה שמאכלת בתרומה אינו דין שתקנה. וכיון שהיא קונה גם היא גומרת דמאי אולמיה דחופה שאח"כ להיות גומרת טפי מחופה זו, או שמא לרב הונא חופה קונה וביאה שאח"כ גומרת. מה כסף שאינו גומר קונה. וא"ת ואימא איפכא ומה חופה שאינה קונה גומרת כסף שקונה אינו דין שיגמור, וי"ל דמה שחופה גומרת היינו אחר כסף א"כ כי אמרת שיגמור כסף היינו נמי אחר כסף ומאי אולמיה דהאי כסף מהאי כסף."

9. גמרא קדושין י. וז"ל, "איבעיא להו תחילת ביאה קונה או סוף ביאה קונה, נפקא מינה כגון שהערה בה ופשטה ידה וקבלה קדושין מאחר אי נמי לכהן גדול דקא קני בתולה בביאה, מאי, אמר אמימר משמיה דרבא כל הבעל דעתו על גמר ביאה."

ורש"י שם ד"ה תחילת ביאה קונה, וז"ל, "באירוסין."

ותוס' שם ד"ה כל הבעל דעתו על גמר ביאה, וז"ל, "תימה, דבפ' הבא על יבמתו (יבמות דף נה:) ילפינן דאשה נקנית לבעלה בהעראה אתיא קיחה קיחה דערויות והעראה היינו תחילת ביאה והכא מסיק דסוף ביאה קונה.... ורבינו נסים גאון תירץ דהיא דיבמות איירי אחר קדושין, דע"י אותה העראה הוי כנשואה כמו חופה דלאחר קדושין. וקשה לפירוש, דקיחה קיחה גבי קדושין כתיב ולא מיירי בחופה כלל."

10. ריטב"א קדושין י. וז"ל,

ואיכא למימר דמיירי כשכנסה לחופה בלא קדושין וקדשה בביאה דמכיון שקנאה בביאה נעשית כאשתו לכל דבר והוי נשואה גמורה בתחלת ביאה שהיא בתולה.... אמר אמימר כל הבעל דעתו על גמר ביאה. פירוש, ופשטינן דסוף ביאה קונה. ואיכא למידק טובא דהכא אסקי' דסוף ביאה קונה ואלו ביבמות אמרינן להדיא דתחלת ביאה קונה דאמרינן ביבמות פ' הבא על יבמתו (יבמות נה:) דיבם שהערה ביבמתו קנה אין לי אלא יבמה אשה לבעלה מנין שנקנית בהעראה גמר קיחה קיחה אלמא אפילו אשה לבעלה נקנית בהעראה. ואין לומר כדפירש ר"ת ז"ל דתחלת ביאה האמור כאן היינו נשיק' אבר וסוף ביאה הכנסת עטרה דהיינו העראה, דהא לא מיסתבר כלל דקרי להעראה סוף ביאה וגמר ביאה ולומר שכל הבעל דעתו על הכנסת העטרה, ותו היכי

"פירוש, אי אמרת תחלת ביאה קונה הא בשעת קנין בתולה היא ושרי ואי אמרת סוף ביאה קונה כי קנייה בסוף ביאה הא הוי לה בעולת עצמו ואסירא ליה. וקשיא להו לרבנן ז"ל (ו)אפילו תימא תחלת ביאה קונה היכי שריא ליה, דהא אפילו תימא דביאה נשואין עושה היינו ביאה גמורה אבל תחילת ביאה אינו עושה אלא אירוסין, וכיון דכן בתחילת ביאה הוי כארוסה וכי הויא סוף ביאה דהוה נשואין הויא לה בעולה, וכ"ש אי כולה ביאה אירוסין עושה דכי הויא נשואה בכניסתה לחופה הויא לה בעולה, וקי"ל דבתר נשואין אזלינן וכדקי"ל ביבמות פ' הבא על יבמתו (יבמות נט.) כהן גדול שקדש את הקטנה ובגרה תחתיו מהו בתר אירוסין אזלינן או בתר נשואין אזלינן ומסקנא דבתר נישואין אזלינן.

קרי ליה בעולה לכ"ג לאוסרה עליו משום נשיקת אבר.

ורבינו הגאון אלפס ז"ל תירץ דהא דהכא בביאה בלא קדושין וההיא דיבמוי בביאה שאחר קדושי כסף או שטר דכיון שהערה בה אחר שקדשה ולא נכנסה לחופה קני לה כאשתו גמורה ליורשה ולטמי לה, דיקא נמי דאמרינן התם אשה לבעלה מנין, והיינו דגמרינן לה קיחה קיחה משדה עפרון כלומר דכי איכא יקח ובעלה דהיינו ביאה וקדושין קנאה.

ולא נהירא שלא מצינו בכל מקום ביאה אחר קדושי כסף בלא חופה שתהא קונה, דאדרבה ביאה באיסור היא והבא על ארוסתו בבית חמיו לוקה, והכי מוכח ביבמות דביאה

דבטר קדושין בלא חופה זנות בעלמא היא, אלא שיש לומר דהתם בבועל סתם אבל בבועל לשם נישואין אחר קדושין הרי הוא עושה נישואין (ו)כן כתב הרמב"ם ז"ל....

ביאה נשואין עושה או אירוסין עושה. פירוש, בביאה ראשונה קא מבעיא לן, אבל בביאה שנייה פשיטא מילתא שאם היא לשם נישואין דנשואין עושה דאתא בק"ו מיבמה, ומה יבמה שאין כסף קונה [בה] ביאה גומר בה זו שכסף קונה בה אינו דין שביאה גומר בה, וא"ת מה ליבמה שכן זקוקה ועומדת, הא נמי זקוקה ועומדת שהרי היא ארוסה כבר. ודוקא במפרש לשם נישואין, אבל בסתם זנות בעלמא הוא כדכתיבנא לעיל."

11. גמרא קדושין י:, וז"ל, "תא שמע, וכבר שלח יוחנן בן בג בג אצל רבי יהודה בן בתירה לנציבין שמעתי עליך שאתה אומר ארוסה בת ישראל אוכלת בתרומה, שלח לו ואתה אי אתה אומר כן מוחזקני בך שאתה בקי בחדרי תורה לדרוש בקל וחומר אי אתה יודע, ומה שפחה כנענית שאין ביאתה מאכילתה בתרומה כספה מאכילתה בתרומה זו שביאתה מאכילתה בתרומה אינו דין שכספה מאכילתה בתרומה, אבל מה אעשה שהרי אמרו חכמים אין ארוסה בת ישראל אוכלת בתרומה עד שתכנס לחופה. היכי דמי, אי בביאה שעל ידי חופה וכסף שעל ידי חופה בתרוייהו מיכל אכלה, ואלא בביאה שעל ידי חופה וכסף שלא על ידי חופה הכא תרתי והכא חדא, אלא לאו בביאה שלא על ידי חופה וכסף שלא על ידי חופה, אי אמרת בשלמא נשואין עושה משום הכי פשיטא ליה דאלימא לה ביאה מכסף אלא אי אמרת קדושין עושה מאי שנא הכא דפשיטא ליה ומאי שנא הכא דמספקא ליה.

ורש"י שם ד"ה היכי דמי, וז"ל, "דיליף כסף מביאה, אי נימא ביאה שלאחר חופה ויליף מיניה כסף שהכניסה אחר כך לחופה."

ותוס' שם ד"ה זו שביאתה מאכילתה אינו דין שכספה מאכילתה, וז"ל, "וא"ת ונימא דיו אסוף דינא, כלומר מאיזה כח אתה בא ללמוד כסף מכח ביאה, דיו כביאה ולא יאכיל אלא אחר חופה....

13. הגהות "כבוד חופה" על קונטרס חופת חתנים של השער המלך אות ח'

א) בראי מילתא דאמריי דחופה קודם קדושין מהני נמי לענין נאשיות נשואה למפרע יוכן פירוש הש"ס קדושין (י"ג) דאמרינן שם. ומה שפחה כנענית הו' היכי דמי אי בביאה שנייה חופה וכסף ע"י חופה כהרוייהו מיכל אכלה ואלא בביאה שנייה חופה וכסף שלח על ידי חופה הכא תרתי והכא רדא ע"כ הליך לענינינו. ופירש רש"י היכי דמי דיליף כסף מביאה אי נימא ביאה של אחר חופה ויליף מיניו כסף שהכניסה אח"כ לחופה עכ"ל רש"י ותקשה אי בביאה של אחר חופה מאי מהני. וע"כ דקני למפרע. וכן עמד בזה הרב פני יושע וכחצ קרוב לזה. ומדנקט רש"י בלשונו ויליף מיניו כסף שהכניסה אח"כ לחופה משמע כדברי רבינו פה דדוקא בביאה מהני נמי אם החופי קודם הפיחי דחופה אריכהא היא. אבל בקדושי כסף לא מהני אלא אם כן הוי החופי אחר הקדושין דאליכ למאי סבדיל רש"י בלשונו הלח. פה כחצ רש"י דביאה אחר חופה ופה כחצ רש"י כסף שהכניסה אח"כ לחופה כלומר אחר הכסף מכניסה לחופי כחצוחר מאליו ועיין בזה.